

tibža' xejn jekk tibda x-xita

**mario cardona adrian grima simone inguanez
immanuel mifsud walid nabhan**

tibza' xejn jekk tibda x-xita

13-il poezija, għanja, u riklam

mario cardona adrian grima simone inguanez
immanuel mifsud walid nabhan

2007

Pubblikazzjoni ta' Edizzjoni Skarta – www.skarta.org
Ġunju 2007
Editur: Adrian Grima
Disinn tal-qoxra: Immanuel Mifsud
Qoxra stampata għand Impressions, il-Marsa
Ġewwa stampat fuq karta riciklata
ISBN: 978-99932-652-4-5

Uħud minn dawn il-poeżiji nqraw mill-awturi fil-kunċert Made in Fair Trade
li sar fil-Barrakka ta' Fuq nhar il-Ħadd, 24 ta' Ġunju, 2007, bhala parti mill-festival tal-
kummerċ ġust WorldFest organizzat mill-Koperattiva Kummerċ Ġust. www.l-arka.org

© Drittijiet mizmuma mill-awturi u mill-pubblikatur

Lit-tfal li jafu biss il-qiegħ tal-Mediterran

WERREJ

Rijayatu Razak, il-Haddiema Tfal u l-Kummerċ Ġust	7
Mario Cardona	
Sara, Oholmilna Holma Ġdida	13
Ir-Riżultat	14
Il-Legġenda ta' l-Ghalliem Li Hatfuh mill-Maqjel	15
Adrian Grima	
Joseph u Jean (<i>għat-tfal</i>)	16
Fwd: midnight invasion	17
Il-Lingwa ta' l-Ghajnejn	18
Minn Wara l-Gholja (<i>għanja</i>)	19
Simone Inguanez	
Kulma Rrid	20
Epitaffju għal Tifel Żgħir	21
Fl-Isfar Fjakk	22
Immanuel Mifsud	
Nicol Mifsud, Ċittadin Malti	23
Il-Gagġa (<i>għat-tfal</i>)	24
Tahniniet Fuq Stil Tradizzjonali (<i>għat-tfal</i>)	26
Walid Nabhan	
Il-G8	28
Biex Timbarka (<i>riklam</i>) – Adrian Grima	31

Rijayatu Razak, il-Haddiema Tfal u l-Kummerċ Ġust

Il-kaġun ewlieni ta' l-isfruttament tat-tfal fix-xogħol huwa l-faqar. Peress li hafna drabi l-paga li jaqilgħu l-ġenituri mhix biżżejjed biex tipprovdi dar, ikel u hwejjeġ għall-familja, it-tfal ikollhom johorġu jaħdmu. L-akbar sfruttament tal-haddiema tfal jinsab fil-produzzjoni ta' l-ikel, l-aktar fil-qasam tal-kafè, il-kawkaw, il-banana, il-laring u z-zokkor. Fatou għandha hames snin u nofs. Tgħix il-Mozambik. Taħdem fi pjantaġġun tal-banana. Trid tgħin lill-ġenituri tagħha jiġbru l-banana. Imma ma tithallasx. Hafna drabi fuq rasha jkollha ggorr tagħbija ta' banana itqal minnha stess.

Oqsma oħrajn li fihom ikollhom jaħdmu t-tfal huma l-qoton u t-tessuti, it-tapiti, il-ġojjellerija, u l-blalen ta' l-isports. Imma hemm ukoll hafna tfal bħal Arturo, li għandu 14-il sena u jgħix f'Cajamarca l-Perù. Kull filgħodu, fil-5.30, jerhilha lejn pompa tal-petrol fil-belt ċkejna fejn joqgħod biex jaħsel il-karozzi. Bix-xogħol tiegħu jgħajjex lill-familja tiegħu.

Jingħad li kien hemm żmien fil-bidu tas-seklu 21 meta fil-Kosta ta' Avorju, fejn jitkabbar nofs il-kawkaw għall-industrija dinjija taċ-ċikkulata, iktar minn 200,000 tifla u tifel kienu qed jaħdmu f'kundizzjonijiet perikolużi fil-pjantaġġuni tal-kawkaw, hafna minnhom ittraffikati mill-Burkina Faso u l-Mali, u whud minnhom saħansitra subien ta' disa' snin. Hafna mit-tfal ma thallsux ta' xogħolhom. Hafna drabi kienu jsawtuhom u whud mis-subien li ppruvaw jaħarbu qatluhom.

Il-Qoton u l-Abbuż mit-Tfal

Skond rapport estensiv tal-Fondazzjoni għall-Ġustizzja Ambjentali ta' Londra, *White Gold. the True Cost of Cotton. Uzbekistan, cotton and the crushing of a nation*, ippubblikat fl-2005 u disponibbli fuq www.ejfoundation.org, 70% tat-tfal madwar id-dinja maqbudin fid-dinja tax-xogħol jaħdmu fil-biedja, qasam li jesponi lil hafna minnhom għall-kimiċi tal-bexx. Dan huwa xogħol iebes li fih aktarx it-tfal ikollhom jużaw makkinarju tqil.

Fl-industrija tal-qoton qed isir abbuż kbir mit-tfal f'għadd ta' pajjiżi, mill-Punent ta' l-Afrika sa l-Egittu, mill-Indja sat-Turkmenistan, tfal li jaħdmu fil-produzzjoni taż-zerriegħa tal-qoton, jisprejaw il-bexx u jiġbru l-qoton fi żmien il-ħsad. L-involviment tat-tfal f'din l-industrija jmur kontra l-Konvenzjoni ta' l-Agħar Forom ta' Xogħol tat-Tfal ta' l-Għaqda Dinjija tax-Xogħol. Ir-rapport tal-Fondazzjoni għall-Ġustizzja Ambjentali jgħid li fl-Egittu, il-Pakistan, l-Uzbekistan, it-Turkmenistan, it-Tagikistan u l-Indja, it-tfal ikollhom jaħdmu regolarment fl-għelieqi tal-qoton kemm waqt u kemm wara l-istaġun tal-bexx,

jigifieri meta jkun hemm hafna fdal tal-pesticidi. Dawn jagħmlu hsara speċjali lit-tfal għax għisimhom ikun iżgħar, il-metaboliżmu ikun differenti u s-sistemi ta' l-organi tagħhom ikunu qed jikbru u jiżviluppaw malajr.

Minbarra l-hsara ambjentali enormi kkaġunata mill-użu ta' ammonti kbar ta' ilma fil-produzzjoni tal-qoton u li taffettwa s-saħħa tan-nies li jgħixu fl-ambjenti milquta, studju riċenti jgħid li jista' jkun hemm rabta bejn il-kimiċi qerrieda li jintużaw fil-kultivazzjoni tal-qoton u l-inċidenza hafna oghla min-normal ta' kanċer u kundizzjonijiet serji oħra f'postijiet fl-Użbekistan bħal Karakalpakstan. Ir-residenti tar-reġjun tal-Karakalpakstan għandhom l-ogħla rata fid-dinja tal-kanċer ta' l-esofagu. Jista' jkun ukoll li hemm rabta bejn it-tniġġis mill-bexx u r-rati għolja ta' patoloġiji fir-riproduzzjoni umana. Ngħidu aħna, tarbija minn kull 20 titwieled b'anormalità, rata li hija 5 darbiet oghla minn tal-pajjiżi Ewropej.

Kull sena fl-Egittu jgħieghlu lil madwar miljun tifel u tifla ta' bejn is-7 u t-12-il sena jneħhu d-dud li jattakka l-pjanti tal-qoton b'idejhom. Hemm żmien meta jahdmu hdax-il siegħa kuljum, mit-Tnejn sal-Hadd, għal għaxar ġimghat shaħ. Bosta rapporti jgħidu li dan ix-xogħol jesponihom għall-perikli tal-bexx u li l-haddiema ta' fuqhom isawtuhom u jgħegħluhom jahdmu hafna iżjed milli jifilhu.

It-tfal li jahdmu fil-qasam ta' l-agrikultura jithallsu bis-soldi u f'ċerti każijiet ma jithallsu xejn. Skond riċerka li saret fl-Egittu fl-2001, it-tfal li hadmu fil-gbir tal-qoton qalgħu US \$1.08 għal ġurnata xogħol, waqt li l-kbar qalgħu madwar 50% aktar minnhom. It-tfal li hadmu fil-qasam tal-kontroll tad-dud, xogħol li ftit li xejn jagħmlu il-kbar, qalgħu saħansitra anqas minn shaħhom li gabru l-qoton: bejn US \$0.68 u US \$0.95 għal ġurnata xogħol.

Fl-istat Indjan ta' Andhra Pradesh, rapporti jgħidu li mal-mitt elf tifel u tifla taħt it-18-il sena jahdmu 13-il siegħa kuljum fil-produzzjoni taż-żerriegħa tal-qoton għal inqas minn nofs ewro kuljum. Hafna drabi dawn it-tfal ikollhom jibqgħu jahdmu minhabba self li jkun ingħata lill-ġenituri tagħhom. Huwa tip ta' skjavitù.

Fl-Użbekistan, it-tieni l-akbar esportatur tal-qoton fid-dinja, il-gvern iġieghel lil mijiet ta' eluf ta' tfal, uhud minnhom saħansitra ta' seba' snin, jigbru l-qoton. Dan huwa xogħol iebes hafna li tiegħu jithallsu paga miżera u ġieli ma jithallsu xejn. Il-fqar ma jgawdu xejn minn dan il-qoton: igawdu biss daww il-ftit li jmxxu l-pajjiż b'id tal-hadid u jagħmlu l-miljuni mill-esportazzjoni tal-qoton, minkejja li qegħdin jiksru l-kostituzzjoni Uzbeka. 29% ta' dan il-qoton minsuġ bl-ingustizzja u l-moħqrija jinbiegħ lill-pajjiżi ta' l-Unjoni Ewropa u l-Iżvizzera, bi dħul ta' madwar US\$350 miljun fis-sena. L-erba' produttori l-kbar l-oħra tad-

dinja huma ċ-Ċina, l-Indja, il-Pakistan u l-Istati Uniti ta' l-Amerika. Izda waqt li t-tliet pajjiżi Asjatiċi jżommu hafna mill-qoton li jkabbru għas-suq intern, l-Użbekistan tbigh 70% tal-qoton li tipproduċi, jiġifieri 800,000 tonnellata fis-sena, lil pajjiżi oħra.

F'regjun minnhom jikkalkulaw li hemm mal-200,000 tifel u tifla jahdmu fl-ghelieqi tal-qoton, li wħud minnhom jtilfu sa tliet xhur skola fis-sena biex jagħmlu, iridu jew ma jridux, dan ix-xogħol. Dawk li ma jilhqax il-kwota li tinghatalhom jew li jiġbru qoton ta' kwalità baxxa jgħajtu magħhom, isawtuhom jew isakkruhom.

Skond Miles Litvinoff u John Madeley, l-awturi tal-ktieb *50 Reasons to Buy Fair Trade* (Londra: Pluto Press, 2007), is-sistema internazzjonali "normali" tal-kummerċ tisfrutta lit-tfal fil-pajjiżi tan-naha t'isfel tad-dinja. Lil miljuni ta' ġenituri f'dawn il-pajjiżi l-fqar is-sistema tħallashom bil-loqom u minhabba f'hekk hafna tfal ikollhom jahdmu, jiċċaħhdu mis-servizzi tas-saħħa li jkollhom bżonn u jinqabda f'ċirku vizzjuż ta' faqar.

Kuljum fid-dinja jmutu mat-30,000 tifla u tifel minhabba l-faqar, vittmi tanuqqas ta' ikel bnin u minhabba mard komuni li jitfejjaq faċilment, bħall-hosba, li f'pajjiżi fqar joqtol lil hafna tfal foqra. 10 miljun tifla u tifel imutu kull sena qabel ma jagħlqu l-hames snin; hafna minnhom imutu minhabba d-diarrhoea, marda li fejn hemm servizzi bażiċi tas-saħħa mhux diffiċli tilqa' għaliha jew tfejjaqha. Skond Litvinoff u Madeley, komunitajiet sħaħ spicċaw fil-miżerja minhabba d-dejn li sabu ruħhom fih, imma dan id-dejn huwa r-rizultat tas-sistema ingusta tal-kummerċ li tiffavorixxi lill-pajjiżi s-sinjuri li fasslu regoli komdi għalihom infushom u skomdi għal dawk li m'għandhomx vuċi. Filwaqt li prodotti u servizzi mill-pajjiżi s-sinjuri jinvalu lill-pajjiżi l-fqar mingħajr xkiel ta' xejn, il-prodotti tal-pajjiżi l-fqar iridu jħabbtu wiċċhom ma' tariffi u sussidji fil-pajjiżi s-sinjuri li jahdmu kontribom. Ngħidu aħna, il-waqgħa fil-prezzijiet tal-qoton fis-swieq internazzjonali fissret katastrofi sħiħa għal familji u produtturei żgħar fl-Indja li f'daqqa wahda sabu ruħhom mgħarrqin fid-dejn. Din is-sitwazzjoni ddisprata wasslet biex għadd ta' nies jikkommettu suwiċidju.

Id-Dritt għal Hajja Aħjar

Meta persuna tixtri prodott tal-kummerċ gust tkun qed ittejjeb il-kwalità tal-hajja tat-tfal fil-komunità li hadmet dak il-prodott. Permezz tal-kummerċ gust, familji bi dhul baxx ikunu jistgħu jaqilgħu biżżejjed flus biex jgħixu hajja diċenti u biex it-tfal ikunu jistgħu jmorru l-iskola minflok ix-xogħol. Il-kummerċ gust jagħti r-riedni tal-hajja lura lill-familji u lill-komunitajiet. B'dan il-mod it-tfal ikollhom aċċess aħjar għal riżorsi u faċilitajiet bħal ilma nadif u servizzi sanitarji, edukazzjoni u kura medika. Meta persuna tixtri prodott tal-

kummerċ ġust tkun qed isserrah rasha li hadd ma sfrutta jew ittraffika t-tfal biex ipproduċa dak li tkun qed thallas ghalih, u dan jghodd. Il-federazzjoni internazzjonali ta' l-organizzazzjonijiet tal-kummerċ ġust, l-IFAT, tara li meta t-tfal ikunu involuti fil-proċess tal-produzzjoni s-sehem tagħhom ma jxekklix il-kwalità tal-hajja tagħhom bhala tfal, is-sigurtà, il-htigijiet edukattivi u l-bżonn tagħhom li jilaghbu. Is-sehem tat-tfal irid ikun hieles mill-isfruttament, temporanju u part-time, u m'ghandux jagħmel hsara lil sahhithom.

Iktar minn 120 miljun tifla u tifel madwar id-dinja, speċjalment il-bniet, ma jmorrux l-iskola. Kwazi nofs il-bniet fl-ifqar pajjiżi tad-dinja ma jirċievu ebda tip ta' edukazzjoni primarja, u fi 19-il pajjiż Afrikan inqas minn nofs it-tfal jispiċċaw l-iskola primarja. Bl-ghajjnuna tal-kummerċ ġust, it-tfal ikunu jistgħu jmorru l-iskola.

L-ikbar ostaklu għall-edukazzjoni tat-tfal huwa l-faqar fiż-żoni rurali, u għaldaqstant l-iktar tfal li jbatu huma dawk li jgħixu fil-kampanja. Hafna drabi l-edukazzjoni primarja fin-Naha t'Isfel tad-dinja hija b'xejn, imma l-ġenituri ma jkollhomx flus għall-uniformijiet, il-kotba, il-lapsijiet, it-trasport għall-iskola, u l-ikel. Fl-Etjopja l-iktar skola primarja fil-qrib taf tkun ma' l-20 kilometru '1 bogħod. Hafna skejjel sekondarji fil-pajjiżi tan-Naha t'Isfel huma bil-hlas; terz tat-tfal tad-dinja qatt ma jaslun sa l-iskola sekondarja.

Il-bdiewa fin-Naha t'Isfel, il-haddiema fl-inħawi rurali u n-nies tas-sengħa jinsistu li l-edukazzjoni tat-tfal hija l-ewwel prijorità. L-għaqdiet tal-haddiema fil-qasam tal-kummerċ ġust jużaw id-dhul tagħhom biex jibnu l-iskejjel primarji u jibqgħu jiehdu hsiebhom u biex jiffinanzjaw l-edukazzjoni sekondarja u jagħtu boroż ta' studju lit-tfal fil-livell universitarju.

Kuapa Kokoo, koperattiva kbira tal-kawkaw tal-kummerċ ġust fil-Ghana li għandha 45,000 membru fost il-bdiewa, waqqfet skejjel u kindergartens għat-tfal tal-membri tagħha imma anki għal dawk li mhumiex. Dan wassal għal titjib kbir fl-attendenza ta' l-istudenti u fil-kwalità ta' l-edukazzjoni li jiehdu. Permezz tal-kummerċ ġust jistmaw li fi tmien snin Kuapa qalgħet mal-miljun dollaru Amerikan iżjed, u dawn il-flus investewhom fl-edukazzjoni: b'miljun dollaru tista' thallas l-iskola primarja għal sena għal 240,000 tifel u tifla fil-Ghana. Fin-nofsinar tal-Brazil, Apaco, li hi koperattiva tal-kummerċ ġust tal-bdiewa tal-laring, thallas għall-edukazzjoni ta' bniet minn familji bi storja mqallba. F'din l-iskola residenzjali, minbarra l-edukazzjoni normali, il-bniet jingħataw għajjnuna psikoloġika u terapewtika.

Fit-Timor tal-Lvant 18,000 ruħ, bejn tfal u kbar, užaw is-servizzi tas-saħħa fi kliniċi mhallsin bid-dhul mill-kummerċ ġust. Fi bnadi ohra, il-produtturi tal-

kummerċ ġust qed jużaw id-dhul tagħhom biex jibnu toilets pubbliċi u kliniċi tal-maternità, jinvestu fi programmi tas-saħħa fil-komunità, u saħansitra jixtru ambulanza.

F'Bahia, wiehed mill-ifqar regjuni tal-Brazil, il-membri ta' Cealnor, li hija federazzjoni tal-produtturi tal-frott, investew il-qliġ mill-kummerċ ġust f'taġħmir biex jagħmlu taħlita ta' meraq bnin għal tfal li jimirdu għax m'għandhomx biżżejjed x'jieklu. Ix-xarba bnina li ħolqu issa tinbiegħ fis-supermarkets tal-post.

Mai Handicrafts tal-Vjetnam joffru xogħol diċenti lil familji marginalizzati u bi dhul baxx billi jbigħu l-prodotti artigjanali tagħhom fi swieq lokali u internazzjonali. Mai torbot flimkien l-attività ekonomika ma' inizzjattivi biex nisa u tfal fqar jingħataw taħriġ u edukazzjoni. Dan jgħin biex il-familji żvantaġġati u l-komunitajiet fi hdan il-minoranzi etniċi jkunu jistgħu johorġu lillhom infushom mill-morsa tal-faqar. Il-qliġ mill-bejgħ ta' l-artigjanat tal-kummerċ ġust jintuża għal attivitajiet ta' assistenza soċjali ma' familji b'ġenitur wiehed, mat-tfal u ż-żgħażaġh.

Minhabba l-preġudizzji u d-diskriminazzjoni, hafna mill-faqar fid-dinja huwa assoċjat man-nisa: l-istatistika turi li l-familji mmexxjin min-nisa aktar għandhom ċans li jkunu fqar minn dawk immexxjin mill-irġiel. Għaldaqstant il-kummerċ ġust jagħti attenzjoni speċjali lid-drittijiet tan-nisa u l-bniet, u b'dan il-mod jgħin lil uħud mill-ifqar tfal tad-dinja.

Ġenerazzjonijiet ta' bniet qed jutilgħu bl-idea li huma l-protagonisti, u mhux il-vittmi, tad-destin tagħhom. Bis-saħħa ta' l-esperjenza pożittiva tal-kummerċ ġust, l-ommijiet qed ixettlu f'uliedhom bniet aspiettattivi akbar. Rijayatu Razak, tfajla li hija bint waħda mill-membri tal-koperattiva Kuapa Kokoo, hija eżempju ta' kif il-kummerċ ġust ibiddel il-mod kif il-bniet iharsu lejn id-dinja. Minhabba d-dhul ġust mix-xogħol tal-koperattiva, Rijayatu tmur l-iskola sekondarja. "L-iskola m'exxieli nibda koperattiva tiegħi għat-tfajliet biss. Mhux sew li t-tfajliet ikollhom jagħmlu x-xogħol tad-dar waqt li s-subien joqogħdu jdurur r-raħal bir-roti u jilagħbu l-futbol. Ahna nemmnu li x-xogħol għandu jinqasam indaqs bejn il-bniet u s-subien."

Hlas Ġust għall-Ħaddiema u l-Komunità

Biex tonqos l-ingustizzja tat-tfal li jkollhom jaħdmu jehtieg, fost l-oħrajn, li:

- Il-ġenituri jaqilgħu biżżejjed flus mix-xogħol tagħhom, hlas ġust li jirrifletti l-hila u l-impenn tagħhom, biex ma jkollhomx għalfejn jibagħtu lit-tfal tagħhom jaħdmu.

- It-tfal għandhom imorru l-iskola. Hemmhekk jitgħallmu hiliet li permezz tagħhom ikunu jistgħu jaqilgħu l-ghajxien tagħhom fil-futur. B'dan il-mod, meta huma jkollhom it-tfal tagħhom dawn ma jkollhomx għalfejn jaħdmu biex jghinu lill-familja.
- Dawk it-tfal li jkollhom jaħdmu għandhom id-drittijiet tagħhom ukoll. Hadd m'għandu jisfruttahom. Għandu jkollhom il-hin biex imorru l-iskola wkoll. U ovvjament għandhom jithallsu ta' xogħolhom.

Il-kummerç ġust huwa wiehed mill-modi l-iktar konkreti kif jonqos ix-xogħol li jisfrutta lit-tfal u jibni dinja aktar ġusta għall-maġġoranza tan-nies tad-dinja li llum, f'idejhom, għandhom biss farka mir-rizorsi tad-dinja li bi dritt għandhom jinqasmu ndaq bejn kulhadd.

Adrian Grima
L-24 ta' Ġunju 2007

MARIO CARDONA

Sara, Oholmilna Holma Ġdida

Din hi l-holma li hlomna:

iġsma nomadi jpassu fuq ferrovija supersonika,
swaba' jtektku fuq cash registers iċemplu waħda f'waħda,
dwiefer nodfa jiktbu hepi berday fuq il-mowbajl,
par widnejn storduti bl-MP3, imxaħxħa quddiem televixin digitali
josservaw lil Bush idawwar il-kelb fil-ġnien
ta' dar goffa bajda maħsula fid-demm tal-ħżiena
li mietu fil-gwerer kontra t-tajbin,
imnieher goff ixomm il-burger doppju hiereg mill-griljożo.

Dan huwa l-holm li hlomna:

holm roża bit-tikek blu
ta' nisa rħas ibiġħu sidirhom u kuxxtejhom fuq l-Italia Uno,
ta' rġiel li joqtlu l-piż ta' l-eżistenza taħt it-toqol tal-ħadid fil-gym,
ta' jdejn iċapċpu quddiem spallieri umani b'wiċċ imdejjaq
li qed ikaxkru fuqhom
l-aħħar ċraret li hietu flimkien Dolce u Gabbana,
ta' hluq ilaqqtu l-birra li tippakkja ruħha sew
f'zaqq minfuħa mkeffna fi flokk biċ-Che Guevara fuqu
quddiem il-big screen fil-klabb tal-boċċi.

Dan hu li hlomna l-bieraħ,

tfal bl-uniformi, mexjin tnejn tnejn lejn l-istalel,
b'tabella hdejn kull remissa li timmarka l-ħmir miż-żwiemel,
ghalliema żwiemel
li jittrenjaw liż-żwiemel biex itellqu fl-AA1 fil-Marsa,
ghalliema ħmir
li jittrenjaw lill-ħmir biex imorru jilehgu fit-tellieqa ta' l-Imnarja,
skond programm xjentifiku ta' taħriġ li l-ġenituri
ghandhom isostnu mingħajr ma jistaqsu xejn.

Din hi l-holma li hlomna.

U llejla,
lejla sajjija b'qamar sħiħ u ziffa friska,
inħares lejn Sara rieqda bil-ktieb ta' sindirella f'idha.

MARIO CARDONA

Ir-Rizultat

Wasal Lulju kollu hedla.
L-iskola għalqet il-bibien
u s-ser mar villeggjatura Birzebbuġa
u mbaġhad mar tour, Lourdes u Eurodisney.

U jien bqajt hawn
fil-kċina t'ommi
bilqiegħda mal-mejda
b'dar-rizultat abjad f'idejja,
b'numri mħażża bl-iswed fuqu li,
bla ħoss,
jinstabtu bħal stampatura ta' ballun
fuq moħħi.

U minn taħt il-ġhajn
qbadt 'l ommi tmexxi harsitha
minn fuqi
għal fuq ir-ritratt tan-nannu
[imdenel mal-ħajt fuq il-frigġ kollha sadid]
u lura għal fuqi.

MARIO CARDONA

Il-Legġenda ta' l-Ghalliem Li Hatfuh mill-Maqjel

Il-magna l-kbira
hatfitni mid-dar t'ommi,
riha ta' fniek, tiġieġ u mogħoż.
Faslitni hasla tajba u libbsitni uniformi.
Ippakkjatli mohħi bl-għerf meħtieġ
u tatni ċ-ċejċa, għax kont numru eżemplari.

U mbagħad tefgħuni fuq conveyor belt
u faqqgħu fuqi doċċi t'ilma riha theddlek t'aktu.
Meta wasalt f'tarf il-linja
is-supervisor qalli:
Ir-riha tal-fniek, tiġieġ u mogħoż telqet għal kollox
u hassarnielek saħansitra t-tifkira tal-maqjel.
Issa nistgħu nirriskjaw li n'tuk promotion:
Se nibagħtuk supervisor fuq magna żgħira, sakemm tidra.

Għall-bidu x-xogħol kien eċitanti:
Conveyor belts iduru u ilma jfexfex fuqhom.
Imma waqt l-għassa
bdejt kultant inxomm irwejjah malinkoniċi
hierga minn go l-extractors imdendlin fuq rasi.
Bil-mod il-mod l-enifurmi li kont liebes
bdejt inħessha ssikkuta.
Is-safety shoes bida jwaġġgħni,
u l-ħess itektek tal-conveyor belt
bida jqabbadni n-nervi.

U naqra naqra reġgħet f'mohħi l-fakra
ta' x'gara ġewwa l-maqjel snin twal ilu:
Hemm imxejt hufi u żaqqi barra,
u kont nisma' bess il-megheż iqarmċu s-silla,
u missieri jithaddet ma' missieru.

Għalissa jkelli nissapurti hdej' dil-mugna,
għax haw bess insib x'niekol.
Imma mohħi jhewden il-hin kullu
fuq kif sa nagħmel sabutaġġ
u nahrab fejn nista' nibni maqjel ġdid kif jegħgeb lili:
- bil-ħsejjes li rrid jien,
- bl-irwajjah li jaħjuni.

ADRIAN GRIMA

Joseph u Jean

poeżija għat-tfal

Ghandi siehbi jismu Joseph,
ilu Malta erba' snin.
Sena minnhom għexha msakkar
bla ma għamel xejn ħazin.

Wasal Malta, flok l-Italja,
u flok paċi sab bnedmin
illi qatt ma semgħu b'niesu,
b'dak li minnu għaddejjin.

Kellu jitlaq minn pajjiżu
għax sab ruhu f'nofs il-ġlied
bejn mexxejja egoisti
li jaqilgħu biss inkwiet.

Meta telaq harrab miegħu
lin-neputi ċkejken Jean,
izda f'nofs il-vjaġġ infirdu
qalb is-siġar, qalb id-dlam.

Tul il-vjaġġ ta' fuq il-baħar,
bejn se jegħrqu u ma jegħrqux,
mohħu biss kien fin-neputi
u jekk fl-aħħar isibux.

Kull flgħaxija siehbi Joseph
jitlob dejjem, bla serħan,
li xi darba jdoqqlu l-mobile
u xhin jaqbdu jisma' 'l Jean.

ADRIAN GRIMA

Fwd: midnight invasion

I

Jaslu fis-siegħa ta' bil-lejl
u jiġbru wiehed mill-ġirien.
Imbagħad f'bitħa f'nofs xitwa fferocjata
ineżżgħu l-irġiel qalb l-ommijiet u t-tfal
bil-piġamijiet.

Lil Johnny jippuntawlu s-submachine gun
u jibagħtuh mar-robot ifittex il-bombi
fl-appartament tal-maqbud.
Javżawh biex ma jagħmilx hsara
għax ir-robot iqum ħafna flus.

Imbagħad jiżvugaw fl-appartamenti l-oħra.
Jaqlgħu t-twieqi, il-bibien,
isabbtu l-ghamara ma' kullimkien.
Itertqu l-ħwejjeġ tat-tfal ġol-cupboards bil-balal
u jistennew id-demm iċarċar minn ġol-flokkijiet.

Ir-ritratti jgħumu fl-ilma tas-central heating mifqugh.
Isoddu t-toilets bir-rollijiet, bis-spapen,
bil-fliexken tax-xampù.
U qabel ma titla' x-xemx
jifqgħu l-gradenza bir-ritratti u d-dokumenti
u ħwejjigħa meta kienet tarbija
u jitolqu żewġ hand grenades
ħa jkeċċu x-xjaten u jmorru lura d-dar
moħħhom mistrieħ li x-xemx se tiżreg fuqhom biss.

II

Fir-ritratt tidher tifla bil-piġama
thares lejna minn ġo lejl imtertaq
u oħtha ssummata bil-pupa ggranfata thares lejha.
Għandha l-oud f'idejha,
biċċa fix-xellug, biċċa fil-lemin,
u korda maqbuda bejn iż-żewġ naħiet
imdendlin.

ADRIAN GRIMA

Il-Lingwa ta' l-Ghajnejn

Ilbieraħ lghabt ma' tifel ta' sentejn
u ma nistax ninsieh.
ghajnejh idemmghu bil-hena
u saqajh kurjuzi jixhethom quddiemu
appena thallih.

Kont smajthom jghidu li t-tifel,
la jikber, se jibqa' bla kliem,
u kont hassejt għalih.
Imma lbieraħ lagħab miegħi
tifel ta' sentejn
li dendel kusu ma' l-uġigh,
u ma nistax ninsa l-ħajja tixxala go fih.

ADRIAN GRIMA

Minn Wara l-Gholja

għanja

Dalgħodu dħalt f'lukanda
li sidha l-hin jgħaddih,
iħaddem 'il uliedu,
biex jagħmel aktar qligh.
Iż-żgħira qed tittama
li jtihom ftit mistrieh.

Naf tifel mimli saħħa,
għad għandu biss tlettax.
Das-sajf se jerga' jaħdem
ma' wiehed go garaxx.
Għalih ix-xemx mitfija
u tista' ma titlax.

Rit. Tielgħa x-xemx minn wara l-għolja,
tielgħa x-xemx għal dawn ukoll.

Għalxejn se jerga' jisbah,
u d-dinja terga' ddur,
għal dik it-tifla msammra
ma' televixin skur.
La tikber għad tibkiha,
tfulija bla kulur.

F'xi skejjel l-istudenti,
minflok tagħlim meħtieġ,
hemm min jaqtgħalhom qalbhom,
hemm min jgħajjarhom ċwieċ.
'Mma x-xemx li tielgħa ddawwal
se titl' għal dawn ukoll.

U fostna ssib familji
li jgħallmu lill-ulied,
li hum' aħjar mill-bqija,
il-krema tal-kremiet.
Imħatra qatt ma ntebħu,
li taħt ir-ragg tax-xemx,
kulhadd milhuq ugwali,
kulhadd meqjus l-istess.

SIMONE INGUANEZ

Kulma Rrid

kulma rrid – waqt żgħir ta' hemda
dghajsa sabiex naqsam minn gżira ckejna għal oħra
fuq l-ilma sielem
nohlom bl-ilsna tagħhom fietla ġo widnejja
nifhem ffit, imbagħad nintilef qalb id-dwieli f'tarf it-triq
u s-siġar taż-żebbuġ u l-fjuri mlewna

kulma rrid – waqt żgħir ta' hemda
u nahrab mat-tfal imgermda
jwerżqu f'nofs it-triq dirghajha mutraba
li trabbihom u taħmihom irġiel somor
fl-irhula jfuħu riħa ta' laring u lumi jagħfsu għajnejhom skuri
biex ma jarawhomx is-suldati ġo kull rokna
u ma jisimgħu xejn mit-talb jirtogħod

SIMONE INGUANEZ

Epitaffju għal Tifel Żgħir

li hareg jittawwal 'il-gwerra

naf

– li xi darba għad tistenbah
u terġa' lura tiġġerra fit-trab
– fejn radam ġismek il-lejl
biex jerġa' jfittxek u jsibek

naf

– li xi ħin se tiftakar
fejn kienet soddtok
– u taħrab

u nsakkru sew

u nagħmlu lejl ngħidu l-ħrejjef
– u nidhqu ngħajtu

*biex ma nħallu 'l hadd terġa' tmur għajnu bih
u jibdlu l-lejl – f'fjuri żgħar*

SIMONE INGUANEZ

Fl-Isfar Fjakk

tifkiriet ta' felic u ckuniti

ghadha tarak mgħawweġ stampat mal-ħġieġ f' dahna fwar

swaba' żgħar ixejrulek aljenat

u titlaq bik lej' toroq rihet qħab u rġiel ġejjin lura tilja żejt.

tarak hemm, felic, fl-isfar fjakk

– tat-tieqa li tat għal fuqek bil-ħmara karrotti u karfus –

jinhall fin-nugrufum fuq san pawl,

dejjem ġej–

warajha l-borom itektku, miżża ta' mkatar jagħlu

u paljazzi jpartu l-kuluri, jew kaboċci jrejhu

u t-tfal hdejk, arahom: is-subien bil-boċci u l-bubuni;

il-bniet biż-żibeġ, għal għand rita pintley

– iddommhomlhom ħuta fuq lazz

(meta jispiċċaw iż-żibeġ iddomm' lhom l-għaġin fuq xliefa)

u yolanda mill-bogħod – yolanda titkellem mod ieħor

indahħluha ġewwa u ismagħha

nuruha l-ghasfur tal-ħġieġ jitbandal bl-ispirtu kulur tas-silla;

is-silla qatt ma ratha yolanda

– ma niżlitx il-wied, lanqas darba,

il-kunċizzjoni biss rat u l-ħmara ħamra ta' konrad

(joseph għandu bħalha orangjo)

imma hi, imnehirha kiesaħ magħfus mal-ħġieġ,

tistudja l-ħmara tiegħek

b'għajnej' kbar biżżejjed ħa jqandluha u jggorruha

'l bogħod

triq san gwann

IMMANUEL MIFSUD

Nikol Mifsud, Ċittadin Malti

Nikol, illum sirt ċittadin tar-Repubblika.
Tajthom ismek biex raddewlek in-numru
li se jibqgħu jafuk bih sa ma tinxef.
Nikol, dir-Repubblika la thobbiex:
għallimha kif thobb lilek qabel thobbha;
għallimha thares lejך bir-rispett kollu.
U meta ddejček bħalma dejqet lili,
sib l-ewwel qoxra tgħum fil-wiċċ ta' l-ilma
u salpa 'l hemm mingħajr ma thares lura.

IMMANUEL MIFSUD

Il-Gaġġa

poeżija għat-tfal

Hemm l-istorja tal-fenek l-abjad; l-oħra
tal-qattus liebes il-buz; u hemm oħra
ta' nannakola li tmur lejn l-iskola
u taqbad is-siġġu, u tgħidx kemm toghla!

L-istorja tal-ġurdien li dejjem jiġri;
tat-tifla liebsa l-aħmar u nannitha;
ta' wahda principessa u l-pizella;
kemm kellha xagħarha twil dik Rapunzella!

U hemm l-istorja ta' hafna nies suwed
li kienu fil-baħar, billejl, fid-dlam ...
fil-baħar imqalleb ... fid-dlam ... iżommu
mal-gaġġeg ... fid-dlam ... li jixhtu s-sajjieda
biex jaqbd u l-hut kbir!

Dawk x'kienu qed jagħmlu
fil-baħar, billejl u fid-dlam, fil-baħar,
fil-baħar imqalleb ... fid-dlam ... iżommu
mal-gaġġeg il-kbar li jixhtu s-sajjieda?
Għaliex marru jgħumu billejl, fil-baħar
imqalleb, fid-dlam, u qabdu mal-gaġġeg
li xehtu s-sajjieda ha jaqbd u t-tonn?

Billejl, fid-dlam, aħna norqdu mhux ngħumu!
Billejl, fid-dlam, kif jaraw fejn qed jaqdfu?
Kif jaqdfu lejn l-art jekk lanqas il-qamar
ma tela' fis-sema ha jagħti d-dawl?

Jaqbd u mal-gaġġeg li xehtu s-sajjieda
biex jaqbd u lit-tonn li jkun qiegħed jgħum.
It-tonn ħuta ħamra. Aħmar it-tonn.
It-tonn mimli dmija. Bid-demmi it-tonn.
It-tonn ta' gol-gaġġa. Fil-gaġġa t-tonn.

U mal-gaġġa, fid-dlam, bil-lejl, hemm hafna

nies suwed, fil-baħar, fil-mewġ; fil-baħar
imqalleb, bil-lejl u fid-dlam, mal-gaġeġ
ħafna nies suwed imqabbda ggranfati
jghumu bla qamar mal-gaġeġ tat-tonn.

Ħa norqod fis-sodda – *fl-ilma?* – fis-sodda ...!
u noħlom ħolm sabiħ bil-fenek l-abjad;
u noħlom b'qattus liebes boots; u noħlom
li wasal filgħodu, mort lejn l-iskola
u tghidx kemm bdiet toġħla in-nannakola;
u noħlom bil-gurdien li dejjem jġri;
bit-tifla liebsa l-aħmar u b'nannitha;
bis-saqqu bil-pizella w b'Rapunzella.

Il-baħar imqalleb ... id-dlam ... nies suwed
izommu mal-gaġeġ tat-tonn ... fid-dlam ...
f'baħar imqalleb ... u ... f'baħar imqalleb ...
f'baħar imqalleb ... bla qamar ... fid-dlam ...

IMMANUEL MIFSUD

Tahniniet Fuq Stil Tradizzjonali

għat-tfal

1

Thares lejġ il-mamma qiegħda,
Thares lejġ b'għajnejha sbieħ.
Qed tpingilek baħar ikħal
Ħalli tinzel toħlom fih.

2

Tibza' xejn jekk tibda x-xita,
Tibza' xejn jekk jibda r-riħ,
Ħa nkun hdejk, ħa nżommlok idek.
Orqod, ibni, orqod, strieħ.

3

Orqod, isa orqod binti
Fuq dis-shaba tat-tajjar.
Int'x qed tisma' l-qniepen ċkejġna
Iħabbrulek li l-ħin sar?

4

Orqod, isa, qalbi orqod,
Waqa' d-dlam għax il-lejl sar;
Raqaq l-ors t'għajnejh kannella
U l-għasfur tal-fidda tar.

Orqod, isa, qalbi orqod,
Sa ma jisbaħ u jqum l-ors;
Jiġi wkoll l-għasfur tal-fidda
Li jrid joqgħod hdejk bilfors.

5

Ara ġej in-nghas għalik,
Liebes l-abjad bħall-ħalib.
Ara wasal! Ara wasal!
Din il-bewsa min tahielek?

6

Dik il-mara b'wiċċ tal-fidda
Malli torqod tigi hdejk.
Il-lejl kollu thares lej.
Ġieli tbusek fuq haddejk.

Orqod, orqod halli tigi;
Tidhol fejnek bil-fanal.
Iggib magħha hafna tfal:
Kollha jorqodu sghat twal.

Issa orqod għax daq't ġejja
Ġejja fejnek bil-vapur;
Magħha gġiblek hafna fjur
U filgħodu terġa' tmur.

7

X'inhuma sbieħ il-kwiekeb
Avolja ma jidhrux.
Jekk tagħlaq għajnejk jidhru.
Nispera ma jimxux.

Jekk jimxu nistennewhom
B'għajnejna magħluqin.
Is'isa orqod orqod
Għaliex diġà risqin.

II-G8

I.

Reggħu ltaqgħu t-tmienja l-kbar
Vittorja ohra għad-dinja tagħna
Vittorja ohra għall-fqar
Għall-ewwel darba u f'inqas minn jumejn
Ha jistenbħu l-foqra filghodu
U mhux se jkollhom lira wahda dejn
Dan kollu bis-saħħa tal-mexxejja l-kbar
Tas-sur *Pontila*: San Pawl il-ġdid
U s-sur *Matti*: San Ġwann l-iżvilupp globali
U s-sur *Lupufitz*: id-dunġwann u l-ħakkiem mondjali
U warajhom l-armata tan-*New York Times* u l-*Observer* bit-trumbetti
U l-kittieba professjonali
Idejhom jqattru verità globali

Issa sirna nafu kif jimxu l-corporations
U kif jaħdmu u jikbru
Fuq l-iġsma tat-tfal ta' Bagdad
Li ilhom mindu hadu l-liberazzjoni
Ma jduqu l-irqad

Sirna nafu kif il-balal jsiru gazaža
Fi hluq it-trabi ta' Gaža

U l-Afrika għajjena megħluba midruba misruqa mahluba
Qed tmut fi skietha
Għal kull dollaru li jagħtuha
Jehdulha tlieta

U kif it-tfal tač-Ĉeċnija u Magadixu u Darfur
Jgħumu f'ibħra demm
U l-unika *issue* fuq l-aġenda tal-kbar
Hija kemm

Kemm ha nagħmlu l-barmil?
U biex intallgħulu l-prezz
Kemm jehtigilna nqajmu gwerer

U tqanqil?
U għat-tqanqil
Kemm-il qattiel?
U kemm-il halliel?
U kemm-il barmil
Irridu biex jibqa' San Pawl il-ġdid
L-unika sid
Jagħmel li jrid
U jdur id-dinja
U jqassam l-ittri tiegħu
Mill-F16
U l-B52?

Kemm ikkonverta nies San Pawl il-ġdid
Kemm hu hanin kemm hu gust
Dawk li qatt ma kienu ugwali fil-hajja
Għamilhom ugwali fil-mewt

II
Aħna ż-żgħar?
Xi jridu minna l-kbar?
Is-swieq tagħna saqajhom miftuhin daqs qahba gustuza
Ġeġhluna nipprivatizzaw il-qliezet ta' taht
Kull proġett nazzjonali li jaqla' lira
Geġhluna ngħaduh f'idejhom
L-ilma u d-dawl
U l-arja u s-shab imniġġes u s-saqaf ta' fuq rasna

Kull HSBC li jidhol
Iġib miegħu hamsin McDonalds
U għal mal-McDonalds
Trid il-Coca
U l-Coca trid il-Vodafone
U tkompli l-katina tissikka
U l-but tal-foqra jiffjakka

U kull sena
Jerġgħu jiltaqgħu l-kbar
Wara ċ-ċnut u s-swar*
Biex jaraw fejn wasal is-serq

U jirrevedu l-pjani
Biex iżommu 'l ta' madwarhom
Dejjem foqra u zġhar

**Il-laqgħa tal-G8 li saret f'Ġunju ta' l-2007 f'Heiligendamm il-Ġermanja saret taħt sigurtà kbira. Bħas-sinjuri kollha, il-mexxejja tal-G8 kienu mdawrin b'ċint elettroniku ta' sigurtà għoli żewġ metri u nofs. Jidher li dan iċ-ċint waħdu ġie jiswa 'l fuq minn 12.5 miljun Ewro.*

ADRIAN GRIMA

Biex Timbarka

riklam

Jekk int bhali demmek jiksah
tara poplu shih jinhaqar,
u jistinka kemm jistinka
jibqa' mgharraq fl-ghaks u l-faqar;

Jekk tirvilla meta tara
tfal ilsiera jhitu l-blalen;
jekk thoss fawra tiela' ghal rasek,
thoss l-ghoqiedi go l-imsaren;

Jekk qalulek li f'dar-rahal
meta n-nies jimirdu ftit
jistennew il-mewt titfaċċa
kif u meta jkollha aptit;

Flok tihdar go fik u zzarrat,
Flok tithammel u titharbat
Flok tigġandar, flok xalata,
flok tmur f'bar u ssir patata,
flok min ftit u flok min hafna...

Tamal bnin mill-Palestina,
kuskus, saghtar ftit bil-merqtux
slaleb zghar bil-vini mqabbza
minn gol-frieghi taz-zebbuġ.

Ftit kafè mill-Gwatemala
cikkulata tal-Mascao
Gamm ta' l-Ekwador u l-Kenja
ejja hbieb ha nattakkaw!

Dig'ridu mill-Indonezja
gembe kull kulur mill-Ghana
tnabar, flawtijiet u sfafar,
biex tinfexx fid-daqq u l-ghana.
X'qed tistenna biex tistaghna
Itlaq kollox, imxi maghna.

Tista' ssewwi dinja mfarrka
tarma xabla, tarma tarka
L-għażla tiegħek tkun bħal barka
kollox jiswa, anki farka,
Terfa' post mal-patrijarka
flok tad-ditta, flok tal-marka,
Tista' titla' abbord fuq l-arka
X'int tistenna biex timbarka?